

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора юридичних наук, професора Тимченка Леоніда Дмитровича
на дисертацію Капустіна Андрія Володимировича
«Організаційно-правові засади імплементації міжнародного гуманітарного
права в Україні»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 293 «Міжнародне право»**

Детальний аналіз дисертації Андрія Володимировича Капустіна «Організаційно-правові засади імплементації міжнародного гуманітарного права в Україні» дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності обраної теми, ступеня обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, наукової новизни й повноти викладу результатів у опублікованих працях автора, практичного значення результатів дослідження, дискусійних положень та зауважень до дисертації.

Актуальність теми дослідження. Агресія Російської Федерації проти України актуалізувала питання правового забезпечення національної безпеки, оборони та міжнародно-правової протидії агресії. Ця агресія здійснюється і в міжнародно-правовій площині – в сучасній міжнародно-правовій практиці існує поняття «правова війна», яким також можна характеризувати дії РФ проти України. На цьому міжнародно-правовому фронті важливе значення має міжнародне гуманітарне право, яким маніпулює російська сторона. І це одна з причин, обумовлюючих значення дослідження Андрія Володимировича Капустіна. Друга, безумовно, – це важливість сумлінного виконання Україною міжнародно-правових обов'язків з питань імплементації міжнародного гуманітарного права. Зміст і обсяг цих зобов'язань має значно більше значення

в період збройного конфлікту. І якщо дослідження щодо імплементації міжнародного гуманітарного права в Україні, які мали місце до 2014 р., були дещо абстрактними, то рецензоване нині дослідження має не лише науковий, але й практичний характер. Третя причина – дослідження питань імплементації міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту має також суттєву наукову цінність, бо на практиці перевіряються й удосконалюються теоретичні концепції та положення, висловлені у мирний час. Безумовно, цінність дослідженню додає саме практична направленість на удосконалення внутрішньодержавного організаційно-правового механізму імплементації міжнародного гуманітарного права в Україні, що є нагальним питанням як щодо вдосконалення національного законодавства України та приведення його у відповідність до міжнародних зобов'язань України, так і в контексті органів та організацій, що забезпечують реалізацію норм міжнародного права в Україні саме в період міжнародного збройного конфлікту.

Всі наведені вище аспекти докладно розглянуто в дисертаційному дослідженні Андрія Володимировича Капустіна «Організаційно-правові засади імплементації міжнародного гуманітарного права в Україні», яке є актуальною, зрілою та глибокою науковою працею, розкриває важливу та актуальну для наукового дискурсу і практичної діяльності тему.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Праця А. В. Капустіна є комплексним, повним та обґрунтованим науковим дослідженням, яке присвячено теоретичним і прикладним проблемам організаційно-правових засад імплементації міжнародного гуманітарного права в Україні. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується широкою джерельною базою проведеного дослідження, що містить більше трьохсот джерел. Автор використовує у своєму дослідженні різноманітні прийоми наукового аналізу, а також демонструє достатню апробацію отриманих результатів своїх наукових розвідок.

Найбільш суттєвими результатами проведених досліджень, які мають наукову новизну і виносяться на захист, є:

1) визначення внутрішньодержавного організаційно-правового (інституційного) механізму імплементації міжнародного гуманітарного права (с. 49);

2) встановлення основних елементів механізму імплементації МГП на внутрішньодержавному рівні (с. 53–54);

3) обґрунтування наявності загальних проблем, пов'язаних з нормативним забезпеченням імплементації міжнародного права в Україні, які значною мірою стосуються імплементації норм МГП (с. 55–56);

4) встановлення систематизації та класифікації зобов'язань України з міжнародного гуманітарного права в умовах міжнародного збройного конфлікту, які корелюють з відповідними заходами щодо імплементації (с. 68–69, 70–72, 74);

5) визначення основних функцій щодо імплементації міжнародного гуманітарного права у збройних силах юридичними радниками (військові юристи, радники з правових питань) (с. 121, 133–135);

6) рекомендації щодо створення окремого департаменту з метою застосування міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України та поліпшення координації діяльності юридичних радників з поширення знань і навичок щодо застосування міжнародного гуманітарного права особовим складом Збройних Сил України (с. 135–136);

7) запропоновано, щоб компетентності з МГП стали частиною Державного стандарту профільної школи (с. 141);

8) встановлено, що необхідною передумовою ефективної імплементації міжнародного гуманітарного права у збройних силах є створення відповідного організаційно-правового механізму, який би включав: 1) безпосередню імплементацію норм міжнародного гуманітарного права у військове законодавство; 2) тлумачення та роз'яснення норм міжнародного гуманітарного права; 3) поширення знань про міжнародне гуманітарне право у збройних

силах; 4) забезпечення неухильного виконання приписів міжнародного гуманітарного права збройними силами; 5) контроль за виконанням міжнародного гуманітарного права збройними силами (с. 175).

Зазначені положення дисертаційного дослідження мають значну наукову та практичну цінність, містять елементи новизни, свідчать про наукову зрілість здобувача і є очевидним внеском у теорію і практику організаційно-правових засад імплементації міжнародного гуманітарного права в Україні.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Слід відзначити вдалу структуру дисертаційного дослідження, що складається зі вступу і трьох розділів, до складу яких входить десять підрозділів; також дисертація включає висновки, список використаних джерел та додатки.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, показано зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначено мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, методологічну основу дисертації, викладено наукову новизну роботи, її теоретичне і практичне значення, надано відомості про апробацію результатів дослідження та публікації за темою дослідження, зазначено структуру роботи. Слід підкреслити логічну обґрунтованість актуальності теми роботи.

Розділ перший складається із трьох підрозділів і присвячений аналізу теоретико-правових основ імплементації міжнародного гуманітарного права.

У підрозділі 1.1. визначено механізм імплементації міжнародного гуманітарного права як двокомпонентну систему, в якій має місце взаємодія окремих інститутів і компонентів (с. 43), розкрито заходи імплементації міжнародного гуманітарного права в національну правову систему (с. 47–48), зроблено висновок, що найбільш поширеною організаційно-правовою формою внутрішньодержавного інституційного механізму імплементації міжнародного гуманітарного права є національні міжвідомчі комісії з імплементації міжнародного гуманітарного права або аналогічні органи з координації діяльності органів державної влади та управління у сфері імплементації норм

міжнародного гуманітарного права на національному рівні (с. 48–49). У підрозділі 1.2. розглянуто внутрішньодержавний механізм імплементації норм МГП (с. 52–53, 58–59). У підрозділі 1.3 пропонується схема класифікації зобов'язань України з міжнародного гуманітарного права та заходів, необхідних для їх імплементації (с. 61), проаналізовано міжнародні договори з міжнародного гуманітарного права, учасницею яких є Україна (с. 61–64).

Головною метою другого розділу є вивчення організаційно-правового механізму імплементації міжнародного гуманітарного права в Україні. У підрозділі 2.1. систематизовано заходи з імплементації МГП, включаючи діяльність недержавних органів (с. 79–82). Наступний підрозділ присвячено діяльності Комісій/Комітетів з міжнародного гуманітарного права, розкрито загальні тенденції їхньої роботи (с. 93–102) та докладно проаналізовано основні завдання Міжвідомчої комісії з імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права (с. 103–104). Підрозділ 2.3 розглядає систематизацію завдань і функцій юридичних радників у збройних силах щодо імплементації норм міжнародного гуманітарного права та його застосування в Україні. Докладно досліджено роль недержавних суб'єктів в імплементації норм міжнародного гуманітарного права у підрозділі 2.4. Також дослідник виокремив напрями діяльності недержавних суб'єктів у сфері реалізації норм міжнародного гуманітарного права (с. 137–139).

У третьому розділу роботи проаналізовано особливості імплементації в Україні міжнародного гуманітарного права. Зокрема у підрозділі 3.1 розглянуто забезпечення виконання зобов'язань щодо поширення знань з міжнародного гуманітарного права в Україні. Цікаво розкрито мету поширення знань про МГП (с. 146–147). Автор виклав обставини, які ускладнюють оволодіння знаннями про міжнародне гуманітарне право співробітниками, членами та волонтерами Товариства Червоного Хреста України (с. 152–153). У підрозділі 3.2 досліджено імплементацію міжнародного гуманітарного права у військове законодавство України. Автор поділяє військове законодавство на чотири групи, відповідно до рівня та цілей регулювання, з урахуванням міжнародного

гуманітарного права (с. 160–174). Підрозділ 3.3 присвячено імплементації у законодавство України норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту відмітних Емблем. Дисертантом проаналізовано рівні регулювання використання Емблем (с. 178–182).

Загальні висновки логічно випливають зі змісту роботи, у повному обсязі відображають основні результати дисертаційної роботи.

Повнота викладу результатів у наукових публікаціях. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 15 наукових праць, з яких 6 – у фахових наукових виданнях України, 1 – у міжнародному фаховому науковому виданні, 8 – у тезах на науково-практичних конференціях та семінарах, які повною мірою відображають наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження.

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації.

Аналіз змісту опублікованої анотації засвідчує відповідність основним положенням, викладеним у тексті дисертації. Анотацію та текст дисертації оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Фактів порушень академічної доброчесності у дисертації та в наукових публікаціях не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Відзначаючи, що дисертаційна робота Капустіна А.В. вирішує наукову проблему, що полягає у розкритті сутності, особливостей і тенденцій організаційно-правових засад імплементації міжнародного гуманітарного права як в Україні, так і в інших державах, та на високому рівні досліджує міжнародно-правові відносини, які виникають в процесі імплементації норм міжнародного гуманітарного права, у дисертації містяться положення, що потребують уточнення, а саме:

1. У підрозділі 1.1 «Теоретико-правові погляди на сутність та зміст внутрішньодержавної імплементації норм міжнародного гуманітарного права», зважаючи на ґрунтовний теоретичний характер, уточнення потребують окремі терміни. Наприклад, автор використовує таку конструкцію як «міжнародно-

правовий механізм імплементації/реалізації норм міжнародного права», тобто використовує поняття «імплементація» і «реалізація» як синонімічні. Не заперечуючи проти такого підходу, хотілося б почути думку дисертанта з приводу співвідношення цих понять.

2. У підрозділі 1.2 автор доволі ґрунтовно аналізує структуру та елементи внутрішньодержавного механізму імплементації норм міжнародного гуманітарного права, при цьому називаючи систему механізму імплементації «ієрархічною». На жаль, більше автор не повертається до ідеї ієрархічності та не розкриває зміст свого бачення такої ієрархії.

3. Автор абсолютно справедливо зауважує, що «декілька міжнародних договорів з міжнародного гуманітарного права не ратифіковані Україною», називаючи серед таких міжнародних договорів Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року, Міжнародний договір про торгівлю зброєю від 2 квітня 2013 року та Конвенцію про касетні боєприпаси від 30 травня 2008 року. Не заглиблюючись в дискусію про належність цих договорів саме до цієї галузі міжнародного права, зазначимо, що автором здійснено аналіз необхідності ратифікації лише Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року. Вважаємо, що доречно було б приділити більше уваги причинам відмови від ратифікації і інших міжнародних договорів з міжнародного гуманітарного права та дослідити необхідність такої ратифікації в майбутньому по кожному з них.

4. У підрозділі 2.2 автор вказує на низьку ефективність та активність Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні. Хотілося б почути думку здобувача у чому причини відсутності засідань Комісії протягом останнього періоду. Чи є, на думку автора, якийсь механізм перезапуску роботи цієї комісії та підвищення ефективності її роботи, чи є взагалі доцільним такий перезапуск.

5. У підрозділі 2.3, а потім у загальних висновках до роботи, автор констатує необхідність запровадження в Україні концепції оперативного права. Однак автор не наводить механізм такого запровадження, не визначає місце

оперативного права в системі права (окрема галузь, інститут якоїсь галузі) тощо. Також незрозумілою є можливість включення в операційне право норм іноземного права. Вважаємо це твердження дискусійним та таким, що потребує додаткового пояснення.

У цілому, висловлені зауваження запрошують автора до наукової дискусії, не применшуючи наукового та практичного значення дослідження, проведеного Андрієм Володимировичем Капустіним, та не впливають на його загальну позитивну оцінку.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження Капустіна Андрія Володимировича «Організаційно-правові засади імплементації міжнародного гуманітарного права в Україні» є завершеним та самостійним дослідженням, яке присвячено актуальним проблемам міжнародного права. Сформульовані автором висновки і рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною і мають теоретичне й практичне значення.

Дисертація виконана на високому теоретичному рівні. Положення і висновки, винесені дисертантом на захист, є достатньо обґрунтованими, відповідають вимогам новизни, характеризується широкою джерельною базою, логічною послідовністю і чіткістю викладення, свідчать про творчу самостійність автора, вміння критично підходити до різних точок зору, обґрунтовувати і формулювати власні погляди.

Підсумовуючи аналіз змісту дисертації Капустіна Андрія Володимировича «Організаційно-правові засади імплементації міжнародного гуманітарного права в Україні» слід визнати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів вона відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінетів Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), п. 10

Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167 (зі змінами від 21 жовтня 2020 року № 979), а її автор – Капустін Андрій Володимирович, на підставі оприлюдненого захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Офіційний опонент –

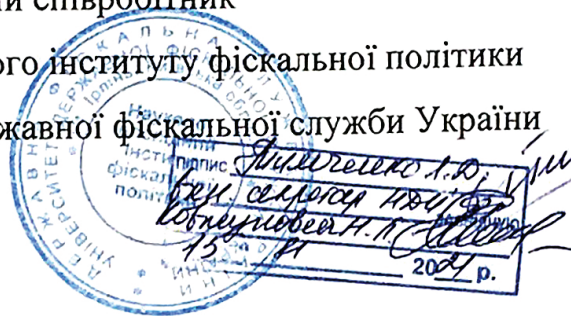
доктор юридичних наук, професор,

головний науковий співробітник

Науково-дослідного інституту фіскальної політики

Університету державної фіскальної служби України

15.11.2021

Л. Д. Тимченко